

પ્રવચન નં. ૨૦૭, ગાથા-૧૭૭, શ્લોક-૨૮૩ થી ૨૮૬, બુધવાર, માગશર વદ ૬,
તા.૮-૧૨-૭૧

૧૭૬-ગાથા. એનો કળશ-૨૮૩. ટીકા પૂર્ણ કરતા મુનિરાજ ત્રણ શ્લોક કહે છે.

ષક્ટાપક્રમયુક્તાનાં ભવિનાં લક્ષણાત્ પૃથક્ ।

સિદ્ધાનાં લક્ષણં યસ્માદૂર્ધ્વગાસ્તે સદા શિવાઃ ॥૨૯૩॥

સંસારી જીવો કેવા છે? કે 'જેઓ છ અપક્રમ સહિત છે...' મરીને છ દિશામાં ગમન કરનારા છે. સમજાણું કાંઈ? સંસારી જીવનો દેહ છૂટે તો એ છ દિશા ઊર્ધ્વ, અધો, પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર ને દક્ષિણ. છ દિશાઓમાં એનું ગમન હોય છે. 'એવા ભવવાળા જીવોના..' 'ભવિનાં' ભવિ શબ્દ છે ને અંદર? ભવિનો અર્થ ભવ. આવ્યું છે ને? પહેલા 'સમયસાર'માં આવી ગયું છે. 'એવા ભવવાળા જીવોના (-સંસારીઓના) લક્ષણથી સિદ્ધોનું લક્ષણ ભિન્ન છે,...' સંસારી જીવો દેહ છૂટે ત્યારે છ દિશામાં જાય. છમાંથી કોઈ એકમાં (જાય). એનાથી સિદ્ધનું લક્ષણ જુદું છે. 'તેથી તે સિદ્ધો ઊર્ધ્વગામી છે...' એ તો ઊર્ધ્વગામી છે. દેહ છૂટે એટલે સિદ્ધ ભગવાન ઊર્ધ્વગામી થાય. એક સમયમાં ઉપર જાય. 'સદા શિવ (નિરંતર સુખી) છે.' નિરંતર આનંદના સુખના અનુભવમાં પડ્યા છે. સદા શિવ છે ને? સદાય નિરંતર તે સુખી છે. શિવ એટલે કલ્યાણસ્વરૂપ. આનંદનો અનુભવ નિરંતર (વર્તે છે). એને સિદ્ધ કહેવાય છે.

શ્લોક-૨૮૪

(મંદાક્રાંતા)

બન્ધચ્છેદાદતુલમહિમા દેવવિદ્યાધરાણાં
પ્રત્યક્ષોઽદ્ય સ્તવનવિષયો નૈવ સિદ્ધઃ પ્રસિદ્ધઃ ।
લોકસ્યાગ્રે વ્યવહરણતઃ સંસ્થિતો દેવદેવઃ
સ્વાત્મન્યુચ્ચૈરવિચલતયા નિશ્ચયેનૈવમાસ્તે ॥૨૯૪॥

[શ્લોકાર્થ :-] બંધનો છેદ થવાથી જેમનો અતુલ મહિમા છે એવા (અશરીરી અને લોકાગ્રસ્થિત) સિદ્ધભગવાન હવે દેવો અને વિદ્યાધરોના પ્રત્યક્ષ સ્તવનનો વિષય નથી જ એમ પ્રસિદ્ધ છે. તે દેવાધિદેવ વ્યવહારથી લોકના અગ્રે સુસ્થિત છે અને નિશ્ચયથી નિજ આત્મામાં એમ ને એમ અત્યંત અવિચળપણે રહે છે. ૨૮૪.

શ્લોક-૨૯૪ ઉપર પ્રવચન

બન્ધચ્છેદાદતુલમહિમા દેવવિદ્યાધરાણાં
 પ્રત્યક્ષોઽઘ સ્તવનવિષયો નૈવ સિદ્ધઃ પ્રસિદ્ધઃ ।
 લોકસ્યાગ્રે વ્યવહરણતઃ સંસ્થિતો દેવદેવઃ
 સ્વાત્મન્યુચ્ચૈરવિચલતયા નિશ્ચયેનૈવમાસ્તે ॥૨૯૪॥

સિદ્ધ ભગવાન લોકાગ્રે રહ્યા છે તેને ‘બંધનો છેદ થવાથી જેમનો અતુલ મહિમા છે...’ અશરીરી પરમાત્મા સિદ્ધ થયા એને બંધનો છેદ છે, આઠે કર્મનો અભાવ છે. એથી જેમનો અતુલ મહિમા છે. એની શું મહિમા કહેવી? એની અતુલ-કોઈ સાથે તુલના થઈ શકે નહિ. એકલો સ્વભાવ ચૈતન્યરસ અને આનંદ હતો એ પર્યાયમાં પ્રગટ થયો. પૂર્ણ આનંદ, પૂર્ણ જ્ઞાન, પૂર્ણ દર્શન, પૂર્ણ વીર્ય, પૂર્ણ સ્વરૂપ બધું. અતુલ મહિમા છે. જે સંસારીને સાધ્ય તરીકે સિદ્ધ છે એ આવા છે એમ કહે છે. પોતાને પણ સિદ્ધ સાધ્ય છે ને?

‘જેમનો અતુલ મહિમા છે...’ કંઈ તુલના નથી. એવું તો જેને જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ આદિ અનંતશક્તિઓની વ્યક્તતા અનંત મહિમા સહિત પ્રગટ થઈ છે. ‘એવા (અશરીરી અને લોકાગ્રસ્થિત)...’ છે. સિદ્ધ ભગવાન હવે ઉપર છે એથી સિદ્ધ ભગવાન હવે, અરિહંત હતા ત્યાં સુધી તો પ્રત્યક્ષ વંદનને યોગ્ય હતા, હવે પ્રત્યક્ષ સ્તવનને યોગ્ય રહ્યા નહિ. સમવસરણમાં હતા ત્યાં સુધી તો આમ ભગવાન બિરાજતા એટલે પ્રત્યક્ષ સ્તવન આદિ હતું.

‘સિદ્ધ ભગવાન હવે દેવો અને વિદ્યાધરોનો પ્રત્યક્ષ સ્તવનનો વિષય નથી જ એમ પ્રસિદ્ધ છે.’ પણ એ તો ઉપર લોકાગ્રે થયા. જાણે કે દેવો ને, વિદ્યાધરને વંદનને પ્રત્યક્ષ લાયક રહ્યા નહિ. પરોક્ષ છે. ‘તે દેવાધિદેવ...’ જુઓ! એ સિદ્ધને દેવાધિદેવ કહ્યા. ‘વ્યવહારથી લોકના અગ્રે સુસ્થિત છે...’ લોકને અગ્રે છે એ પરક્ષેત્ર છે એથી એને વ્યવહારે ત્યાં છે એમ કહેવામાં આવે છે. ‘અને નિશ્ચયથી નિજ આત્મામાં...’ પોતાનો આનંદ અને જ્ઞાનાદિ સ્વભાવ છે એમાં સ્થિત છે. પોતે પોતાના ક્ષેત્રમાં, પોતાના ભાવમાં સ્થિત છે. પરક્ષેત્રમાં છે એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે. આહાહા..!

‘નિશ્ચયથી...’ તો એ સિદ્ધ ભગવાન ‘નિજ આત્મામાં...’ પોતાના આત્મામાં ‘એમ ને એમ અત્યંત અવિચળપણે રહે છે.’ ચળ્યા વિના, અસ્થિર થયા વિના એવું સ્વરૂપ એનું એ પ્રમાણે રહે છે. પોતાના સ્વરૂપમાં અવિચળપણે રહે છે. એવા એને સિદ્ધ ભગવાન કહીએ. કહો, સમજાણું કાંઈ? આવા સિદ્ધ હોય.

શ્લોક-૨૮૫

(અનુષ્ટુભ)

પંચસંસારનિર્મુક્તાન્ પંચસંસારમુક્તયે ।
પંચસિદ્ધાનહં વંદે પંચમોક્ષફલપ્રદાન્ ॥૨૯૫॥

[શ્લોકાર્થ :-] (દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભવ અને ભાવ—એવા પાંચ પરાવર્તનરૂપ) પાંચ પ્રકારના સંસારથી મુક્ત, પાંચ પ્રકારના મોક્ષરૂપી ફળને દેનારા (અર્થાત્ દ્રવ્યપરાવર્તન, ક્ષેત્રપરાવર્તન, કાળપરાવર્તન, ભવપરાવર્તન ને ભાવપરાવર્તનથી મુક્ત કરનારા), પંચપ્રકાર સિદ્ધોને (અર્થાત્ પાંચ પ્રકારની મુક્તિને—સિદ્ધિને—પ્રાપ્ત સિદ્ધભગવંતોને) હું પાંચ પ્રકારના સંસારથી મુક્ત થવા માટે વંદું છું. ૨૮૫.

શ્લોક-૨૮૫ ઉપર પ્રવચન

૨૮૫.

પંચસંસારનિર્મુક્તાન્ પંચસંસારમુક્તયે ।
પંચસિદ્ધાનહં વંદે પંચમોક્ષફલપ્રદાન્ ॥૨૯૫॥

શ્લોકાર્થ :- ‘(દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભવ ને ભાવ—એવા પાંચ પરાવર્તનરૂપ)...’ જગતના પદાર્થોના એક પરમાણુથી માંડીને અનંત, એના સંબંધમાં અનંતવાર આવવું એવો પરાવર્તન. એમ ક્ષેત્રમાં, કાળમાં, ભવ અને ભાવ એવા પાંચ પરાવર્તનરૂપ ‘પાંચ પ્રકારના સંસારથી મુક્ત,...’ છે. ભગવાન સિદ્ધ તો આવા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભવ, ભાવ એવા પાંચ પરાવર્તનરૂપ સંસાર, એનાથી મુક્ત છે. ‘પાંચ પ્રકારના મોક્ષરૂપી ફળને દેનારા...’ છે. પાંચ પ્રકારના મોક્ષરૂપી ફળને ‘(અર્થાત્ દ્રવ્યપરાવર્તન, ક્ષેત્રપરાવર્તન, કાળપરાવર્તન, ભવપરાવર્તન ને ભાવપરાવર્તનથી મુક્ત કરનારા),...’ છે. મુક્ત કરનારા છે તે. મુક્ત કરનારા. મુક્ત છે કે મુક્ત કરનારા પરને? ‘પંચસંસારમુક્તયે’ એમ છે. છેલ્લે પંચ મોક્ષફળ પ્રદાન છે. પંચ મોક્ષફળ પ્રદાન. પોતે પામ્યા છે અને નિમિત્ત તરીકે પંચ પ્રકારના સંસારથી રહિત થવામાં મુક્ત કરનારા છે. લ્યો! સિદ્ધ ભગવાન મુક્ત કરનારા છે. એ બધી નિમિત્તની વાણી છે. જે કોઈ સિદ્ધ સ્વરૂપને પોતાના સરખું જાણે, એના સરખું પોતાને જાણે એને પાંચ પરાવર્તનનો નાશ થઈને મુક્તિ થાય એટલે સિદ્ધ દેનારા (છે) એમ કહેવામાં આવે છે. વ્યવહારની કથની એવી હોય. બીજું

શું હોય?

‘પાંચપ્રકાર સિદ્ધોને...’ લ્યો! એ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભવ, ભાવ રહિત થયા એવા પાંચ પ્રકારના સિદ્ધ. ‘(અર્થાત્ પાંચ પ્રકારની મુક્તિને—સિદ્ધિને—પ્રાપ્ત સિદ્ધભગવંતોને) હું...’ મુનિ કહે છે કે બધા ‘પાંચ પ્રકારના સંસારથી મુક્ત થવા માટે વંદું છું.’ પાંચ પ્રકારના સંસારથી મુક્ત થવા માટે વંદું છું. સિદ્ધને વંદન કરું છું એ તો વિકલ્પ છે. પણ મારો આશય અંદર બીજો છે. હું તો મુક્ત થવા માટે મારો વિકલ્પ રહ્યો પણ વંદનનો આદર તો મારા સ્વભાવ તરફનો છે. સમજાણું કાંઈ?

આવા પાંચ પ્રકારના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભવ, ભાવથી મુક્ત થવા માટે વંદું છું. એમાંથી કોઈ સ્વર્ગ જોઈએ છે કે એમ નહિ. વ્યવહારના કથન તો એવા જ હોય. લ્યો! ભગવાનને વંદું છું એ ભગવાન થવા માટે વંદું છું, એમ કહે છે. એમાં વળી પુણ્ય થાશે અને સ્વર્ગ મળે એ માટે નહિ. સમજાણું કાંઈ? તદ્ લબ્ધયે. આવે છે ને? તદ્ ગુણ લબ્ધયે. એમાંથી કાઢે છે એ લોકો. એ સવાલ આવ્યો છે ત્યાં.

મુમુક્ષુ :- એ દલીલ છે ને?

ઉત્તર :- હા. દલીલ છે. આ દલીલ આ રહી. આ પાઠમાં રહી. તદ્ ગુણ લબ્ધયે. હે પ્રભુ પરમાત્મા! આપના ગુણની પ્રાપ્તિ માટે આપને વંદું છું. ત્યાં પરદ્રવ્યને વંદન કરવાનો વિકલ્પ હોય તો એનાથી ગુણની પ્રાપ્તિ કેમ થાય? તદ્ગુણ લબ્ધયે. તમારા ગુણની લબ્ધિ માટે હું પગે લાગું છું.

મુમુક્ષુ :- પણ તદ્ગુણની લબ્ધિ માટે ને?

ઉત્તર :- હા. પ્રાપ્તિ માટે.

મુમુક્ષુ :- ક્યાંથી થાતી હશે?

ઉત્તર :- ભગવાનને વંદન કરે એમાંથી. એ પ્રશ્ન થયો હતો પંડિતોને. એ બાજુથી પ્રશ્ન આવ્યો હતો. જુઓ! આમાં આમ છે. દલીલ કરે શું કામ આવે ત્યાં. એ તો વ્યવહારની વાત છે. આ તો એમ જ કહે ને પ્રભુ! આપથી મને પ્રાપ્ત થયું. એમ જ કહે. એમ કહે કે મને મારાથી થયું? એની ભાષા કેવી હોય? સમજાય છે કાંઈ? આપ ન હોત તો તો હું રખડી મરત. આપને લઈને તો મારા સંસારના અંત આવવાના ટાણા આવ્યા. એમ જ ભાષા બોલે ને? વિનયની શૈલી (એવી હોય છે). પણ એને લઈને છે કે આત્માને લઈને? સમજાણું કાંઈ?

‘પાંચ પ્રકારના સંસારથી મુક્ત થવા માટે વંદું છું.’ મારો આદર ગુણનો છે. એ ગુણના આદરમાં મને ગુણથી પૂર્ણ પ્રાપ્તિ દશા થાય, પાંચ પ્રકારના સંસારથી મુક્ત થાવ. ભાષા તો એમ જ હોય ને.

ગાથા-૧૭૭

જાજરમરણરહિયં પરમં કમ્મદ્વવજ્જિયં સુદ્ધં ।
 ણાણાજ્જચુસહાવં અક્ખયમવિણાસમચ્છેયં ॥૧૭૭॥
 જાતિજરામરણરહિતં પરમં કર્માષ્ટવર્જિતં શુદ્ધમ્ ।
 જ્ઞાનાદિચતુઃસ્વભાવં અક્ષયમવિનાશમચ્છેદ્યમ્ ॥૧૭૭॥

કારણપરમતત્ત્વસ્વરૂપાખ્યાનમેતત્ ।

નિસર્ગતઃ સંસૃતેરભાવાજ્જાતિજરામરણરહિતમ્, પરમપારિણામિકભાવેન પરમસ્વભાવ-
 ત્વાત્પરમમ્, ત્રિકાલનિરુપાધિસ્વરૂપત્વાત્ કર્માષ્ટકવર્જિતમ્, દ્રવ્યભાવકર્મરહિતત્વાચ્છુદ્ધમ્,
 સહજજ્ઞાનસહજદર્શનસહજચારિત્રસહજચિચ્છવિત્તમયત્વાજ્જ્ઞાનાદિચતુઃસ્વભાવમ્, સાદિસનિધન-
 મૂર્તેન્દ્રિયાત્મકવિજાતીયવિભાવવ્યંજનપર્યાયવીતત્ત્વાદક્ષયમ્, પ્રશસ્તાપ્રશસ્તગતિહેતુભૂતપુણ્ય-
 પાપકર્મદ્વન્દ્વાભાવાદવિનાશમ્, વધબંધચ્છેદયોગ્યમૂર્તિમુક્તત્વાદચ્છેદ્યમિતિ ।

કર્માષ્ટવર્જિત, પરમ, જન્મજરામરણહીન, શુદ્ધ છે,
 જ્ઞાનાદિ ચાર સ્વભાવ છે, અક્ષય, અનાશ, અછેદ્ય છે. ૧૭૭.

અન્વયાર્થ :- પરમાત્મતત્ત્વ [જાતિજરામરણરહિતમ્] જન્મ-જરા-મરણ રહિત, [પરમમ્]
 પરમ, [કર્માષ્ટવર્જિતમ્] આઠ કર્મ વિનાનું, [શુદ્ધમ્] શુદ્ધ, [જ્ઞાનાદિચતુઃસ્વભાવમ્]
 જ્ઞાનાદિક ચાર સ્વભાવવાળું, [અક્ષયમ્] અક્ષય, [અવિનાશમ્] અવિનાશી અને [અચ્છેદ્યમ્]
 અચ્છેદ્ય છે.

ટીકા :- (જેનો સંપૂર્ણ આશ્રય કરવાથી સિદ્ધ થવાય છે એવા) કારણપરમતત્ત્વના સ્વરૂપનું
 આ કથન છે.

(કારણપરમતત્ત્વ આવું છે :-) નિસર્ગથી (સ્વભાવથી) સંસારનો અભાવ હોવાને લીધે
 જન્મ-જરા-મરણ રહિત છે; પરમ-પારિણામિકભાવ વડે પરમસ્વભાવવાળું હોવાને લીધે પરમ
 છે; ત્રણે કાળે નિરુપાધિ-સ્વરૂપવાળું હોવાને લીધે આઠ કર્મ વિનાનું છે; દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ
 રહિત હોવાને લીધે શુદ્ધ છે; સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન, સહજચારિત્ર અને સહજચિત્શક્તિમય
 હોવાને લીધે જ્ઞાનાદિક ચાર સ્વભાવવાળું છે; સાદિ-સાંત, મૂર્ત ઇન્દ્રિયાત્મક વિજાતીય-
 વિભાવવ્યંજનપર્યાય રહિત હોવાને લીધે અક્ષય છે; પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત ગતિના હેતુભૂત પુણ્ય-
 પાપકર્મરૂપ દ્વન્દ્વનો અભાવ હોવાને લીધે અવિનાશી છે; વધ, બંધ અને છેદને યોગ્ય મૂર્તિથી
 (મૂર્તિકતાથી) રહિત હોવાને લીધે અચ્છેદ્ય છે.

ગાથા-૧૭૭ ઉપર પ્રવચન

ગાથા-૧૭૭.

જાહજરમરણરહિયં પરમં કમ્મદ્વવજ્જિયં સુદ્ધં ।
 ણાણાહચહસહાવં અક્ખયમવિણાસમચ્છેયં ।।૧૭૭।।
 કર્માષ્ટવર્જિત, પરમ, જન્મજરામરણહીન, શુદ્ધ છે,
 જ્ઞાનાદિ ચાર સ્વભાવ છે, અક્ષય, અનાશ, અછેદ છે. ૧૭૭.

આ કારણ પરમાત્માની વ્યાખ્યા છે. પહેલી ગઈ એ સિદ્ધની-કાર્યપરમાત્માની વ્યાખ્યા (હતી). સમજાણું કાંઈ? ‘(જેનો સંપૂર્ણ આશ્રય કરવાથી સિદ્ધ થવાય છે એવો) (કારણ પરમાત્મા) કારણપરમતત્ત્વ...’ ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ, દ્રવ્યસ્વભાવ કારણ પરમાત્મા, ધ્રુવ કારણજીવ એના ‘સ્વરૂપનું આ કથન છે.’ સંપૂર્ણ આશ્રય કરવાથી. પોતાનો ભગવાન, તેનો સંપૂર્ણ આશ્રય કરવાથી. અલ્પ આશ્રય કરવાથી સમ્યક્ થાય. વિશેષ આશ્રય કરે તો એ ચારિત્ર થાય. સંપૂર્ણ આશ્રય કરવાથી સિદ્ધ થાય. સમજાણું કાંઈ? લ્યો, આમાં તો કાંઈ ન આવ્યું પાછું. ફરી નાખ્યું. પરનો આશ્રય કરવાથી થાય એમ ન આવ્યું કાંઈ.

મુમુક્ષુ :- આગલી ગાથામાં આવશે.

ઉત્તર :- આગલી ગાથામાં આવ્યું કઈ રીતે? આનાથી વિરુદ્ધ આવ્યું? નિમિત્તના કથનો છે. વ્યવહારમાં વિવેકથી એમ જ બોલાયને. ઓલો કહેતો હતો, નહિ? ‘જૂનાગઢ’. અમારે તો આ ભગવાનની ભક્તિ વીતરાગતા માટે કરીએ છીએ. અમારે કાંઈ રાગ-બાગ જોતો નથી. પણ એ ભગવાનની ભક્તિ પોતે જ રાગ છે. ભગવાન ત્રિલોકનાથની ભક્તિ કરવી એ તો શુભરાગ પુણ્ય છે. એ કાંઈ ધર્મ નથી. નિશ્ચય સ્વભાવનું ભાન અને અનુભવ હોય તો એ પુણ્યને વ્યવહારધર્મ કહેવામાં આવે. ધર્મનું એ સ્વરૂપ નથી. એ કહેતા હતા. (સંવત) ૧૯૯૫માં ખૂબ ચર્ચા ચાલી. ૧૯૯૫. શ્વેતાંબરમાં ત્યાંના અગ્રેસર. ‘ગીરનાર’ ‘જૂનાગઢ’ ‘નેમિચંદભાઈ’ છે. ‘દ્વિપચંદભાઈ’ના ભાઈ. બહુ ચર્ચા (ચાલી). અમારે તો આ ભગવાનની ભક્તિ માટે મુક્તિ જોઈએ છે. મારે કાંઈ રાગ-બાગ જોઈતો નથી. પણ ભગવાનની ભક્તિ પોતે જ રાગ છે. રાગમાંથી મુક્તો ક્યાંથી મળતો હતો? આકરું કામ છે. સમજાણું કાંઈ?

પરદ્રવ્યની ભક્તિમાં વીતરાગતા હોઈ શકે જ નહિ. સ્વદ્રવ્યનો આશ્રય ભક્તિ કરે તો એને વીતરાગતા થાય. લોકોને તત્ત્વની ખબર ન મળે એટલે બિચારા અહીંથી ભગવાનની મુક્તિ આમાં ભગવાનમાંથી થઈ જાશે. ભગવાન અમને મુક્તિ આપશે. અમે તો એના દર્શન કરીએ. તદ્દન મિથ્યાશ્રદ્ધા છે. સમજાણું કાંઈ? અહીંયાં આત્મા જે અંદર છે અખંડાનંદ પ્રભુ, પૂર્ણ જ્ઞાયકભાવ, કારણતત્ત્વ, એનો આશ્રય કરવાથી મુક્તિ થાય. એનો આશ્રય કરવાથી

સમ્યગ્દર્શન થાય, સંપૂર્ણ આશ્રય કરવાથી મુક્તિ થાય. કહો, સમજાણું કાંઈ?

‘(જેનો સંપૂર્ણ આશ્રય કરવાથી...)’ ચોખ્ખી ટીકા છે આમાં. કારણપરમાત્માની ટીકા જ છે. ‘(સિદ્ધ થવાય છે...)’ ટીકામાં જ ચોખ્ખી વાત છે. કારણપ્રભુની વાત છે. ‘કારણપરમતત્ત્વના સ્વરૂપનું આ કથન છે.’ ‘કારણપરમતત્ત્વ...’ આ આત્મા કારણરૂપ જે મોક્ષના કાર્યનું કારણ, સમ્યગ્દર્શન, ચારિત્રરૂપી કાર્યનું કારણ એવો જે ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ, એને અહીંયાં કારણપરમાત્મા કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! જેમાં જ્ઞાન અને આનંદ પરિપૂર્ણ ભર્યા છે. એવો જે ભગવાન કારણપરમાત્મા પોતાનું સ્વરૂપ, એનો આશ્રય કરવાથી જઘન્ય દશાથી માંડીને સિદ્ધ દશા ઉત્પન્ન થાય છે. ત્રણલોકના નાથ તીર્થંકરનો આશ્રય કરવાથી પણ સમ્યગ્દર્શન થાય નહિ. કારણ કે એ તો પરદ્રવ્ય છે. પરદ્રવ્યનો આશ્રય કરવા જાય તો રાગ થાય છે. સમજાણું કાંઈ? હોય ખરો રાગ. પણ એ મુક્તિનું કારણ છે એમ નથી. ભારે વાત.

કારણપરમાત્મા આનંદથી ભરેલો, સ્વભાવથી ભરેલો પદાર્થ છે. પોતાનો નિજ આત્મા. ‘નિસર્ગથી (સ્વભાવથી) સંસારનો અભાવ હોવાને લીધે...’ એવા કારણ પરમાત્મામાં સ્વભાવથી જ સંસારનો અભાવ છે. એમાં સંસાર છે નહિ. કારણપરમાત્મા પોતાનો દ્રવ્યસ્વભાવ અનાદિઅનંત અવિનાશી તત્ત્વ આત્મા, કારણ. એ સ્વભાવ ‘નિસર્ગથી (સ્વભાવથી) સંસારનો અભાવ...’ છે. સહજ સ્વભાવ જ એવો એનો છે કે એમાં સંસાર નથી. ‘જન્મ-જરા-મરણ રહિત છે;...’ ભગવાનઆત્મા કારણપ્રભુ, અવિનાશી કારણઆત્મા એ જન્મ-જરા-મરણ રહિત છે. એને જન્મવું નથી, મરવું નથી ને જરા પણ નથી.

‘પરમ-પારિણામિકભાવ વડે...’ લ્યો! આવ્યું. એ તો પરમપારિણામિકભાવવાળો ભગવાન કારણપરમાત્મા છે. એમાં તો ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિકભાવ પણ નથી. આહાહા..! ભારે ઝીણું, ભાઈ! સમજાણું કાંઈ? ‘પરમ-પારિણામિકભાવ વડે...’ અંતરના સહજ અવિનાશી સ્વભાવના ભાવ વડે ‘પરમસ્વભાવવાળું હોવાને લીધે પરમ છે;...’ આવા સ્વભાવ વડે પરમસ્વભાવ, એ તો પરમસ્વભાવ (છે). કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનની પર્યાય, એનાથી પણ આ તો પરમસ્વભાવ ભિન્ન (છે). સમજાણું કાંઈ?

‘પરમસ્વભાવવાળું હોવાને લીધે...’ શું કીધું? ‘પરમ-પારિણામિકભાવ વડે પરમસ્વભાવવાળું હોવાને લીધે...’ એમ. પરમપારિણામિક સહજ સ્વભાવભાવ અવિનાશી, એવા ભાવ વડે પરમસ્વભાવવાળો એ કારણપરમાત્મા હોવાથી તે પરમ છે. આહાહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ? એ સિદ્ધની દશાથી પણ આ પરમ ભિન્ન છે. સિદ્ધની દશા તો એક સમયનો અંશ છે. એ તો ક્ષાયિકભાવે છે. આ તો પરમસ્વભાવભાવવાળું પરમતત્ત્વ છે. ત્રિકાળ. જેમાં એવા અનંતા... અનંતા... અનંતા... અનંતા... સિદ્ધના પર્યાયના સમૂહરૂપ ગુણથી ભરેલો છે. સહજ પારિણામિક સ્વભાવ. કહો, સમજાણું કાંઈ? એવું પરમ તત્ત્વ છે. એનો આશ્રય કરે તો ધર્મ થાય. બાકી ત્રણકાળમાં બીજી રીતે ધર્મ થાય નહિ. અરે..!

પોતાના પરમાત્માનો સ્વભાવ પરિપૂર્ણ છે અને એ જ પરમતત્ત્વ છે. પરમપારિણામિક સ્વભાવભાવને લઈને પરમસ્વભાવવાળું હોવાથી પરમ છે. પરમસ્વભાવવાળું હોવાથી પરમ છે. સિદ્ધનો પર્યાય પણ પરમસ્વભાવવાળો નથી. આહાહા..! એવો અંદર કારણપરમાત્મા પરમપારિણામિક સ્વભાવભાવવાળું હોવાથી પરમ છે, એને અંતર દષ્ટિમાં લેતાં સમ્યગ્દર્શન થાય છે. એનો પૂર્ણ આશ્રય કરતાં સિદ્ધ થાય છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? પોતે મહાન છે એને ઠેકાણે એ ક્યાં છે અને કેમ છે એની એને ખબર નથી. સમજાણું કાંઈ? પોતે મહાન પરમસ્વભાવ સહજભાવ, સહજસ્વભાવ, વસ્તુનો સ્વભાવ સહજ પરમભાવે (રહ્યો છે), સ્વભાવથી પરમતત્ત્વ છે એની તો એને મહિમાની ખબર નથી. અને આ બહારની બધી વાતું. દયા, દાન ને વ્રત ને ભક્તિ ને પૂજા ને એ બધા વિકલ્પો કે જે એમાં નથી. અને એના આશ્રય વિના એ ટળે નહિ. ટાળવા માટે પણ એનો આશ્રય હોય તો ટળે. સમજાણું કાંઈ? એવું પરમતત્ત્વ પરમસત્ત્વ સત્ત્વ પરમ પારિણામિકભાવ, તેને અહીંયાં પરમ-બીજા તત્ત્વો કરતાં પરમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..!

‘ત્રણે કાળે નિરુપાધિ-સ્વરૂપવાળું હોવાને લીધે આઠ કર્મ વિનાનું છે;...’ ભગવાનઆત્મા કારણ વસ્તુ, ધ્રુવ નિત્યાનંદ પ્રભુ, ત્રણે કાળે કર્મરહિત છે એ તો. પર્યાયમાં કર્મના નિમિત્તનો સંબંધ છે. વસ્તુમાં તો છે નહિ. આહાહા..! ‘ત્રણે કાળે નિરુપાધિ-સ્વરૂપવાળું...’ ઉપાધિ વિનાનું સ્વરૂપ છે. એ તો ભગવાન સત્ત્વ એકલું, જ્ઞાનનો ભાવ, આનંદનો ભાવ, શાંતિ, વીતરાગ સ્વભાવનો ભાવ એવો ત્રિકાળી પરમસ્વભાવ નિરુપાધિ છે. એને ‘લીધે આઠ કર્મ વિનાનું છે;...’ એ કારણપરમાત્મા આઠ કર્મ વિનાનો છે. લ્યો! આ કારણપરમાત્માની વ્યાખ્યા ચાલે છે. શું આવ્યું હતું? પ્રશ્ન આવ્યો હતો ને રાત્રે? કારણપરમાત્મા, કારણપર્યાય કાર્યપરમાત્મા.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા. કીધું ને.

મુમુક્ષુ :- કારણપર્યાય.

ઉત્તર :- એ કીધું ને. કારણ પર્યાય કીધી ને? એ જ કીધું. એ જ શબ્દ છે. કારણપરમાત્મા, કારણપર્યાય અને કાર્યપરમાત્મા. એમ ત્રણ બોલ આમાં આવ્યા. આ કારણ પરમાત્માની વ્યાખ્યા ચાલે છે. એની પર્યાયમાં ઉત્પાદ-વ્યય વિનાની જે શુદ્ધ કારણપર્યાય છે એ તો ધ્રુવ છે. સમજાણું કાંઈ? કારણપ્રભુ ત્રિકાળ ઉપાધિ વિનાનું અને એની કારણપર્યાય પણ ત્રિકાળ ઉપાધિ વિનાની. સમજાણું કાંઈ? અને એ કારણ પોતે દ્રવ્યસ્વભાવ અને કારણપર્યાય બેય ઉત્પાદ-વ્યય વિનાના. અરે..રે..! આવો તે ભગવાન! આવો આત્મા કાંઈ સાંભળ્યો નથી. આ તો આત્મા એકેન્દ્રિયા, બે ઇન્દ્રિયા, ત્રણેન્દ્રિયા, ચોઈન્દ્રિયા, પંચેન્દ્રિયા. ‘ચીમનલાલભાઈ’! અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા મિચ્છામી દુક્કડમ, જાવ. જીવિયાઓ વવરોવિયા. આહાહા..! પણ આ જીવિયાઓ વવરોવીયા આવો આત્મા ત્રિકાળ છે એને તું માનતો નથી અને જીવિયાઓ

વવરોવિયા તેં કરી નાખ્યા છે તારા. કેમ 'ધનજીભાઈ'!

આવો કારણપ્રભુ ત્રિકાળ આનંદકંઠ પ્રભુ મુક્તસ્વરૂપ ધ્રુવ તત્ત્વ આત્મા, એનો તો સ્વીકાર નથી. સ્વીકાર નથી એટલે એક પર્યાયનો અને રાગનો સ્વીકાર (છે). આનો રીતસર નકાર કર્યો. કે તું આવો છો? ના. નહિ, નહિ. હું તો આવો છું. રાગવાળો છું, પુણ્યવાળો છું અને એક સમયની પર્યાયવાળો છું. તો આવું જે એનું જીવતર-જીવન, જીવિતેશ. લ્યો, આવ્યું હતું ને જીવતેશ? આહાહા...! એના ટકવાનો ઈશ્વર પોતે ત્રિકાળ ટકતું તત્ત્વ (છે). અરૂપી પણ વસ્તુ છે ને? અને તે વસ્તુ છે તે અનંત અનંત બેહદ સહજ પરમ સ્વભાવભાવવાળું તત્ત્વ છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? પહેલા સિદ્ધની વ્યાખ્યા આવી ગઈ. હવે સિદ્ધની આવશે ૨૭૮થી. આ એક વચ્ચે કારણપરમાત્માની વાત વચ્ચે નાખી પહેલી. આહાહા...!

'દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ રહિત હોવાને લીધે...' ભગવાન કારણપ્રભુ, ધ્રુવ સત્ત્વ જ્ઞાયકભાવ. પરમપારિણામિક એટલે સહજભાવ સ્વરૂપ, એને દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ નથી. ઓલામાં એકલા આઠ જડ કર્મ નાખ્યા હતા. આમાં બે નાખ્યા. 'દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મ રહિત હોવાને લીધે શુદ્ધ છે;...' છે ને? 'કમ્મહ્વવજ્જિયં સુદ્ધં।' ભગવાનઆત્મા ત્રિકાળી એનું સ્વરૂપ, એ તો આઠ કર્મ અને ભાવકર્મ રહિત શુદ્ધ છે. તદ્દન શુદ્ધ... શુદ્ધ... શુદ્ધ... શુદ્ધ... અનાદિનો શુદ્ધ છે. સમજાય છે કાંઈ?

'સહજજ્ઞાન,...' ખુલાસો કર્યો હવે. ઓલો પારિણામિકભાવ સમ્મુચય કલ્પો હતો ને? પારિણામિકભાવ વડે પરમસ્વભાવવાળું. તો હવે કેવા એના સ્વભાવ છે? 'સહજજ્ઞાન,...' વસ્તુનો સ્વભાવ, સ્વભાવિક જ્ઞાન ત્રિકાળ, એવા જ્ઞાનસ્વભાવવાળું એ પરમતત્ત્વ છે. સ્વાભાવિક જ્ઞાન. કેવળજ્ઞાનની અહીંયાં વાત નથી. સમજાણું કાંઈ? કેવળજ્ઞાન તો એક સમયની પર્યાય છે. આ તો ત્રિકાળી સહજજ્ઞાન. ગુણ-ગુણ.

અરે...! આવો ભગવાન, એનું એને મહાત્મ્ય ન આવ્યું. અને આ બધી દુનિયાના મહાત્મ્ય. છોકરો સારો પાકે તો ખુશી, લગન સારા થાય તો ખુશી, પૈસા કાંઈક પાંચ-પચ્ચીસ લાખ મળે તો ખુશી. ધૂળ... ધૂળ... ધૂળ. આ પરમાત્મા પોતે આવો (છે) એની તો એને ખબર નથી. આહાહા...! એય...! 'બાબુભાઈ'! પૈસા કાંઈક પાંચ-પચ્ચીસ લાખ મળે અને દીકરા સારા એટલે આહાહા...! ધૂળેય નથી, મરી ગયો, સાંભળને! જીવતી જ્યોત એનો તો તું અનાદર કરે છે. આહાહા...! આવો પરમાત્મા તું પોતે, અવિનાશી શક્તિના સત્ત્વરૂપ, રસરૂપ, ભાવરૂપ, સ્વભાવભાવરૂપ, એની તો તને શ્રદ્ધા નથી, એનો તને આશ્રય નહિ. સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા એ પણ વિકલ્પ રાગ છે. એ કાંઈ સમકિત નથી. સમ્યક્ત્વ તો ત્રિકાળી પરમસ્વભાવભાવ, એની અંતર રુચિ કરવી, અનુભવ નિર્વિકલ્પ (થવો), એનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? સંપ્રદાયમાં તો ક્યાંય હાથ આવે એવું નથી કાંઈ? 'ચીમનલાલભાઈ'! હવે થોડું કરતા જાય છે. આહાહા...! મોટો વર-ભગવાન

વર મૂકીને જાન જોડી દીધી. કોણ છે એ તે ત્રિકાળી? એક સમયની પર્યાય પણ નહિ. સિદ્ધની પર્યાયથી રહિત એ છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

વસ્તુ છે ને? વસ્તુ છે તો એનો વસ્તુનો જેટલો ત્રિકાળભાવ એવો જ એનો સ્વભાવભાવ છે. એ સ્વભાવભાવવાળું તત્ત્વ (છે) તેને અહીં કારણપરમાત્મા અથવા કારણતત્ત્વ કહ્યું છે. એમાં કાંઈ... આહાહા...! કેવી ચીજનો વિશ્વાસ! આવું છે એનો વિશ્વાસ (આવ્યો ત્યાં) બીજે બધેથી વિશ્વાસ ઊડી ગયો. પર્યાય ને રાગનો વિશ્વાસ ઊડી ગયો. આવો હું છું. એવો જે વિશ્વાસ (આવે) એને સમ્યક્દર્શન કહે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

સ્વભાવિક જ્ઞાન. વિભાવથી જ નિસર્ગ સંસારનો અભાવ છે. પણ હવે ભાવ શું? સમજાણું કાંઈ? કે સહજજ્ઞાન. ત્રિકાળી પરમસ્વભાવભાવરૂપ સહજજ્ઞાન. ‘સહજદર્શન, સહજચારિત્ર...’ સ્વભાવિક દર્શન, ત્રિકાળી દર્શન. ત્રિકાળી સહજદર્શનરૂપ સ્વભાવભાવ એ કારણપરમાત્મા. એવા ચાર સ્વભાવવાળું છે એમ કહેવું છે. ‘સહજચારિત્ર...’ આ ચારિત્ર વીતરાગી દશા પ્રગટ થાય એ આ નહિ. ત્રિકાળી સહજચારિત્ર વીતરાગભાવ. આત્મામાં કારણપરમાત્મામાં સ્વભાવ, સ્વભાવિક ચારિત્ર એટલે સ્વભાવિક વીતરાગતા. સ્વભાવિક વીતરાગતા એ એનું રૂપ-સ્વરૂપ છે. આહાહા...!

‘અને સહજચિત્શક્તિમય...’ જ્ઞાનની શક્તિનું વીર્ય. સ્વભાવિક ચિત્શક્તિમય ‘હોવાને લીધે...’ એની તો સ્વભાવિક જ્ઞાનના સામર્થ્યરૂપ શક્તિ છે. આહાહા...! એની શક્તિ-સ્વભાવ ચિત્શક્તિરૂપ શક્તિ છે. ત્રિકાળ ત્રિકાળ એની શક્તિ છે. એવો ‘હોવાને લીધે...’ આવાને કારણે ‘જ્ઞાનાદિ ચાર સ્વભાવવાળું (તત્ત્વ) છે;...’ કારણપરમાત્મા ધ્રુવભાવવાળું તત્ત્વ આવા સ્વભાવવાળું છે. આહાહા...! કેવળજ્ઞાનની એક સમયની પર્યાય પણ જ્યાં અતુલ અને અમાપ છે. તો આ તો ત્રિકાળી સ્વભાવિક ગુણ છે. એની શક્તિ, એનું સામર્થ્ય, એનું બળ અને એનું સત્ત્વ અપાર... અપાર... અપાર.. એવા અપાર સત્ત્વવાળું એ તત્ત્વ છે. લ્યો! આત્મા આ. ઓલા કહે ને કે જીવ કોને કહેવો? હાલે-ચાલે એને જીવ કહેવો. છે? જીવવિચાર આવે ને જીવવિચાર? જીવવિચાર આવે. એ કોને કહેવો? હાલે-ચાલે એને જીવ કહેવો. એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે (જાય તે જીવ). પરમાણુ હાલે-ચાલે છે, એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જાય છે.

મુમુક્ષુ :- એરોપ્લેન જાય છે ને.

ઉત્તર :- એરોપ્લેન એની મેળાએ જાય છે.

આ તો ભગવાનઆત્મા જીવ એને કહેવો કે સ્વભાવિક જ્ઞાન, દર્શન ને આનંદ ને વીર્યથી ભરેલા પદાર્થ, એને અહીં આત્મા કહેવો. કો’કનું કરી દે અને કો’કને મદદ કરે અને કો’કની મદદ લે એ આત્મા નહિ. આહાહા...! ભારે વાત, ભાઈ!

એ ચાર સ્વભાવવાળું (કહ્યું એમાં) અનંત ચતુષ્ટય લીધા. ત્રિકાળ. અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતઆનંદ, અનંતવીર્ય. એવા અનંત ચતુષ્ટયના સ્વભાવવાળું, ત્રિકાળ

કારણપરમાત્મા જેની ખાણમાં આવું અનંતુ ભર્યું છે. આહાહા...! એનો આશ્રય લેતા ધર્મ થાય. સમજાણું કાંઈ? કાળે, દુકાળે શેઠિયાને કહે ને? કે ભાઈ! આ જો કાળ આવો છે. તમારી ઓથે અમારે આ નભવું છે. નભાવજો. કાળમાં દુકાળ છે એટલે.

એમ અહીંયાં કહે છે કે આ સંસારના ભાવથી નભાવજો. કોણ? આ આત્મા. આહાહા...! સંસારની આપદા ચાર ગતિની, એનાથી અભાવ કરવાનો સ્વભાવ (છે), એ આપદાને ટાળવાનો સ્વભાવ તો આત્મા છે. તું લક્ષ્મીવંત છો મોટો, પ્રભુ! સુકાળ-દુકાળ એમાં મારું સહન કરજે. એમ કહે છે ને? શેઠિયાને કહે. ‘પોપટભાઈ’! મદદ કરશું અનાજની. આ તો ત્રણકાળ ત્રણલોકમાં જે પરાધીનતા (છે) એ બધી મટાડવામાં સમર્થ એ ભગવાનઆત્મા એકલો છે. સમજાણું કાંઈ? હવે આ શું પણ આવો?

કારણપરમાત્માનું તો સંપ્રદાયમાં નામ પણ સાંભળ્યું નહિ હોય. આહાહા...! ‘નિયમસાર’માં તો દિગંબર સંતોએ તો ગજબ કામ કર્યા છે! કેવળજ્ઞાનના પેટ ખોલ્યા છે. આહાહા...! વીતરાગનો ધર્મ, જૈનદર્શન કહો કે વિશ્વદર્શન કહો કે વિશ્વનું સ્વરૂપ (કહો), એ સંતોએ દિગંબર સંતોએ ધારી રાખ્યું છે. એ સિવાય બીજી વાત આવી ક્યાંય છે જ નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! તું કોણ છો? આવો છો. એ વાત બીજે ક્યાં છે? સમજાણું કાંઈ? આવો છે... રહિત અક્ષય કહે છે.

આ ‘સાદિ-સાંત,...’ આ શરીર છે ને? મળે છે, શરૂઆત (થાય છે) પછી અંત આવી જાય છે. ‘મૂર્ત ઈન્દ્રિયાત્મક વિજાતીય-વિભાવવ્યંજનપર્યાય રહિત...’ વિભાવવ્યંજનપર્યાય રહિત ‘હોવાને લીધે અક્ષય છે;...’ આ શરીરરહિત થવું છે એમ છે નહિ, એ અક્ષય જ છે. આહાહા...! જેમાં વિભાવ-વ્યંજનપર્યાય શરીરની કે એની આકૃતિ એ પણ એમાં નથી. ‘પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત ગતિના હેતુભૂત પુણ્ય-પાપકર્મરૂપ દ્વંદ્વનો અભાવ હોવાને લીધે...’ લ્યો! એ બધા શબ્દો એના છે ને? ‘અવ્યયમવિનાસમચ્છેયં’ કેવો છે ભગવાનઆત્મા-ત્રિકાળી તેનું ધ્રુવ તત્ત્વ પરમભાવવાળું? કે જે પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત ગતિ. દેવ ને મનુષ્ય પ્રશસ્ત કહેવાય, નારકી ને (તિર્યચ) એ અપ્રશસ્ત. એવી ‘ગતિના હેતુભૂત પુણ્ય-પાપકર્મરૂપ...’ એ પુણ્ય અને પાપ, એના દ્વંદ્વનો અભાવ છે. એ પુણ્ય-પાપના દ્વંદ્વ વિનાનું તત્ત્વ અંદર છે. સમજાણું કાંઈ? એને લઈને ‘અવિનાશી છે;...’

‘વધ, બંધ અને છેદને યોગ્ય મૂર્તિથી (મૂર્તિકતાથી) રહિત હોવાને લીધે...’ આહાહા...! અચ્છેદ છે ને? ‘વધ, બંધ અને છેદને યોગ્ય...’ એમાં વધ પણ નથી, બંધ પણ નથી અને છેદને યોગ્ય મૂર્તિથી રહિત. ‘(મૂર્તિકતાથી) રહિત હોવાને લીધે અચ્છેદ છે.’ અચ્છેદ અને અભેદ એવા શબ્દો તો ‘ગીતા’માં પણ આવે છે. પણ આવું તત્ત્વ હોય એને અચ્છેદ અને અભેદ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? અચ્છેદ આવે છે ને આમાં? છેદાય નહિ, ભેદાય નહિ.

અહીં તો કહે છે, ભગવાન કારણપરમાત્મા ત્રિકાળી ધ્રુવ પરમસ્વભાવ, એને વધ નથી,

વધાય નહિ, બંધ નહિ અને છેદ નહિ. એવું ને એવું અચ્છેદ વસ્તુ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? હીરાના થાંભલા પણ છેદાય જાય. જુઓને! તલવાર મૂકે પોતે સરકાર. કેવા? ચકવર્તી. એક એક તલવાર હજાર દેવ. આમ કાકડી કાપે એમ હીરાના થાંભલા કાપી નાખે. ફડાક દઈને. હીરાના થાંભલા, હોં! ઓલા થાંભલાની છે ને જાત ત્યાં? ‘મુડબિદ્રી’? ‘મુડબિદ્રી’.. છે ને પહેલાનું. મકાન બધા જૂના જીર્ણ છે. એના થાંભલા એવા મોટા મજબૂત છે. પહેલાના ‘રાજકુટુંબ’ કહેવાય. છે, એના ઘરે ગયા હતા. થાંભલા. આ તો હીરાના થાંભલા. તલવાર હાથમાં હોય તો આમ કરે. કાકડી કરે એમ ચીતરી નાખે. પણ આ આત્મા કપાય નહિ. આહાહા..! છેદાય નહિ એવો આત્મા છે.

આત્મા ત્રિકાળી ધ્રુવ આત્માની વાત છે. એક સમયની પર્યાયનું પલટવું એ ભિન્ન ચીજ છે. એ સિવાયની આ ત્રિકાળી ચીજ આવો આત્મા છે, એનું આ વર્ણન છે. સમજાણું કાંઈ? ‘[હવે આ ૧૭૭મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]’ એવો સર્વજ્ઞ જોયો. આવો જોયો ભગવાને. ધ્રુવ આત્માને પરમાત્માએ આવો જોયો. એવો જે જોવે અને માને એ પરમાત્માને માનનારો કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? એને એ પરમાત્મા અલ્પકાળમાં આ પર્યાય વઈ જશે. જેણે પરમાત્માનો આશ્રય લીધો એ પરમાત્મા થયા વિના રહે નહિ. આમાં પણ કરવું શું? કાંઈ કરવું? આ દયા પાળવી, વ્રત પાળવા, અપવાસ કરવા એ તો કાંઈ આમાં આવ્યું નહિ. એ તો બધો વિકલ્પ છે. એની અહીં વાતેય ક્યાં છે. એ વિકલ્પ તો એની નિર્મળ પર્યાયમાં પણ નથી, તો દ્રવ્યમાં તો (ક્યાંથી હોય). આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આવો આત્મા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ ત્રિલોકનાથ સિવાય કોઈએ આ રીતે જાણ્યો નથી. કોઈએ આ રીતે કહ્યું પણ નથી. જાણે ત્યારે કહે ને? ક્યાં જાણ્યું છે એણે? સમજાણું કાંઈ? કહો, સમજાણું આમાં? શ્વેતાંબરમાં પણ આ વાત આવી નથી. આહાહા..! અનાદિ સનાતન જૈનદર્શન, દિગંબર દર્શન, એની અંદર આ વાત છે. કહો.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- આ કહે છે ને એ. બધું કલ્પિત બધું. ‘ઉત્તરાધ્યયન’ પણ કલ્પિત કરેલું છે. ભગવાનની વાણી તો આ દિગંબર સંતોએ રાખી એ વાણી છે. માર્ગ તો આ છે, બાપા! કોઈને ખોટું લગાડવા માટે કાંઈ નથી. વસ્તુનો સ્વભાવ આવો છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ‘ઉત્તરાધ્યયન’માં છેલ્લે આવે છે ને? એમ કહે કે ભગવાનની દેશના... તદ્દન ખોટી વાત. એમાં તો કપડા રાખવા, આમ કરવું, તેમ કરવું એવું ‘ઉત્તરાધ્યયન’માં છે. ખોટી વાત. બધી કલ્પના છે.

જિનેશ્વરદેવે તો આવો આત્મા કલ્પો અને એનો આશ્રય કરીને જેને સમ્યગ્દર્શન થાય એ બીજાને માને નહિ. અને એનો આશ્રય કરીને જેને ચારિત્ર થાય એની દશા બાહ્યમાં

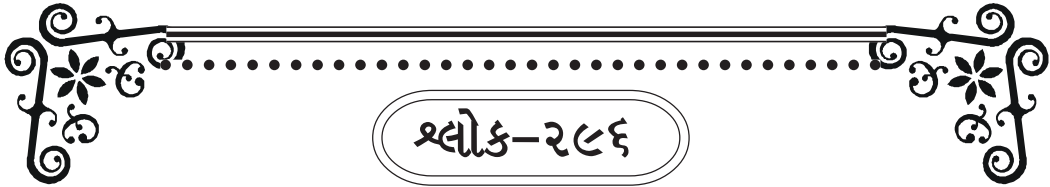
નગ્ન થઈ જાય અને અઠ્યાવીશ મૂળગુણનો વિકલ્પ વ્યવહારે હોય એને હેય તરીકે જાણે. આહાહા...! ભારે વાતું! સમજાણું કાંઈ? 'ઉત્તરાધ્યયન' માં તો બધો ઘણો ફેરફાર. કેશી સ્વામીની ચર્ચા આવે છે ને. ર૩મા અધ્યયનમાં.

મુમુક્ષુ :-..

ઉત્તર :- જૂઠી-જૂઠી. અંતિમ દેશના ક્યાં હતી? ધ્યાનમાં છે. વાણી બંધ થઈ ગઈ. બધો ઘણો ફેરફાર છે. અત્યારે તો કોઈ સાથે વાંધાવચકા કાઢવા જેવું નથી. વસ્તુસ્વરૂપ આ છે. એવી વાત છે.

એક વ્યાખ્યા તો જુઓ આ! પરમસ્વભાવવાળું આ તત્ત્વ તે ચાર સ્વભાવવાળો પરમભાવ છે. આહાહા...! ત્રિકાળ અનંત ચતુષ્ટય જેમાં પડ્યા છે. ધ્રુવ અવિનાશી તરીકે. જેને અનંત ચતુષ્ટય પ્રગટ કરવા હોય એણે આ અનંત ચતુષ્ટયનો આશ્રય લેવો જોઈએ. બીજી કોઈ ક્રિયા એની છે જ નહિ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? માથે કીધું ને? એનો આશ્રય કરવાથી. કહે છે, રાગાદિ વચ્ચે આવે એનો આશ્રય નહિ, એ કોઈ વસ્તુનું કારણ નથી. વ્યવહાર હોય ખરો વચમાં, પણ એ કોઈ કારણ નથી. એ તો બંધનું કારણ છે. સમજાણું કાંઈ? દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર, ભક્તિ-પૂજાનો વિકલ્પ હોય પણ એ બંધનું કારણ છે. વ્યવહાર પરાશ્રિત તે બંધનું કારણ છે. સ્વઆશ્રિત તે મુક્તિનું કારણ છે. આવો માર્ગ ત્રિકાળ છે. માનવો, ન માનવો એ જગતને સ્વાધીન છે.

[હવે ૧૭૭મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]

શ્લોક-૨૯૬

(માલિની)

અવિચલિતમખંડજ્ઞાનમદ્વન્દ્વનિષ્ઠં
નિખિલદુરિતદુર્ગત્રાતદાવાગ્નિરૂપમ્ ।
ભજ ભજસિ નિજોત્થં દિવ્યશર્મામૃતં ત્વં
સકલવિમલબોધસ્તે ભવત્યેવ તસ્માત્ ॥૨૯૬॥

[શ્લોકાર્થ :-] અવિચળ, અખંડજ્ઞાનરૂપ, અદ્વન્દ્વનિષ્ઠ (રાગદ્વેષાદિ દ્વંદ્વમાં નહિ રહેલ) અને સમસ્ત પાપના દુસ્તર સમૂહને બાળવામાં દાવાનળ સમાન—એવા સ્વોત્પન્ન (પોતાથી ઉત્પન્ન થતા) દિવ્યસુખામૃતને (—દિવ્યસુખામૃતસ્વભાવી આત્મતત્ત્વને)—કે જેને તું ભજી રહ્યો છે તેને—ભજ; તેથી તને સકળ-વિમળ જ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન) થશે જ. ૨૯૬.

શ્લોક-૨૯૬ ઉપર પ્રવચન

અવિચલિતમખંડજ્ઞાનમદ્વન્દ્વનિષ્ઠં
 નિખિલદુરિતદુર્ગત્રાતદાવાગ્નિરૂપમ્ ।
 ભજ ભજસિ નિજોત્થં દિવ્યશર્મામૃતં ત્વં
 સકલવિમલબોધસ્તે ભવત્યેવ તસ્માત્ ॥૨૯૬॥

શ્લોકાર્થ :- ‘અવિચળ, અખંડજ્ઞાનરૂપ,...’ કેવો છે ભગવાનઆત્મા? ચળે નહિ એવો અખંડ જ્ઞાનરૂપ છે. અખંડ જ્ઞાનરૂપ એકરૂપ છે. ત્રિકાળ ત્રિકાળ અદ્વંદ્વ એટલે દ્વંદ્વ વિનાનો. ‘અદ્વંદ્વનિષ્ઠ (રાગદ્વેષાદિ દ્વંદ્વમાં નહિ રહેલ) અને સમસ્ત પાપના દુસ્તર સમૂહને બાળવામાં...’ સમસ્ત પુણ્ય-પાપ દુસ્તર સમૂહને. દુસ્તર ‘દાવાનળ સમાન-એવા સ્વોત્પન્ન (પોતાથી ઉત્પન્ન થતાં) દિવ્યસુખામૃતને...’ દિવ્ય આનંદના અમૃતને એવા ‘દિવ્યસુખામૃતને (-દિવ્યસુખામૃતસ્વભાવી આત્મતત્ત્વને)...’ આહાહા...! જુઓ! પોતે. ‘કે જેને તું ભજી રહ્યો છે તેને-ભજ;...’ ભગવાન પૂર્ણાનંદ સ્વભાવ, એને તું એકાગ્ર થઈને ભજી રહ્યો છો, એને ભજ. ભગવાનનો ભજન-બજન એ બધો વિકલ્પ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! લ્યો! આ ભજ કહે છે. ભજી રહ્યો છે એને ભજ.

પૂર્ણાનંદનો નાથ સહજાનંદ મૂર્તિ પ્રભુ, એને તું ભજી રહ્યો છે. એનું તારું વલાણ ત્યાં જ છે. એને ભજ. આહાહા...! વ્યવહાર અને નિમિત્તને ન ભજ. કહો, સમજાણું કાંઈ? આવો માર્ગ પહેલેથી ભારે કહ્યો આ તો. માર્ગ જ એવો છે, ભગવાન! તું મોટો છો અને તારો માર્ગ પણ એવડો જ મોટો છે. આહાહા...! પોતે મુનિરાજ દ્વિગંબર સંત છે. વનવાસી ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’. આહાહા...! હવે એને ઓલા ખોટા ઠરાવે છે, ડોં! આવા દાખલા નિશ્ચયના આપ્યા ને કહે છે ભજી રહ્યો છે એને. એ તો વચમાં એ વિકલ્પ આવે, એ થઈ જાય. મારું ભજન તો આત્મા આનંદસ્વરૂપ એનું ભજન છે. આહાહા...!

‘દિવ્યસુખામૃત...’થી ભરેલો. દિવ્ય એટલે આનંદના અમૃતથી ભરેલો ભગવાન પૂર્ણ સ્વરૂપ, એવા આનંદને ભજે છો, અનુભવે છો. એને જ અનુભવ કર, બસ. બાકી કોઈ અનુભવવા જેવું નથી. આહાહા...! પોતાને ખાત્રી થઈ ગઈ છે કે હું આવા આત્માને જ ભજું છું. પૂર્ણાનંદ સ્વભાવથી ભરેલો ભગવાન, એમાં જ મારી એકાગ્રતા અને સ્વસન્મુખતા છે. બસ, એમ ને એમ રાખ. એનું ભજન કરે. ભજે તેનું ભજન કર. ભજે છો એનું ભજન કર. આહાહા...! બીજી બધી વાત છોડી દે. વ્યવહારના વિકલ્પ હોય તો આનું ભજન કરતા એ બધું છૂટી જાય છે. સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો પર્યાયનું ભજન કરીને કીધું, આવા ત્રિકાળીને ભજ. એ ભજન પર્યાય છે.

પણ ત્રિકાળીને ભજ. એય...! જેને ભજી રહ્યો છો એટલે પર્યાય થઈ. ત્રિકાળી ભગવાન આનંદનું ધામ, અતીન્દ્રિય આનંદ જેમાં. જેના આનંદના એક સમયમાં સ્વાદની આગળ ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસનો સડેલા તરણા, ઉકરડા જેવા લાગે. સડેલા મીંદડા ને કૂતરાના કલેવર હોય એવા એને (લાગે). આહાહા...!

દિવ્યસુખામૃત. ભગવાન! આનંદનો, અમૃતનો દરિયો પ્રભુ, સ્વભાવનો સાગર છે. સ્વભાવ છે એને કાંઈ ક્ષેત્રની મોટપની જરૂર નથી. એનો સ્વભાવ બેહદ અપરિમિત છે. એને તું ભજે છો. આહાહા...! જેનો અનુભવ તું કરે છો, એનો અનુભવ કર તું. આહાહા...! લ્યો! આ આત્મા ત્રિકાળી આવો (છે), એને ભજવું એનું નામ મોક્ષનો માર્ગ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આમાં વાદવિવાદને સ્થાન જ ક્યાં છે? વસ્તુની સ્થિતિ જ આવી છે ત્યાં. આહાહા...! આવડા મોટા ભગવાનનો વિશ્વાસ, એ વિશ્વાસની કિંમત કેટલી! આહાહા...! વિશ્વાસ એટલે સમ્યગ્દર્શન. આવો પરમાત્મા પરમસ્વભાવભાવનો એકલો પિંડ પ્રભુ, પૂર્ણ સાગર, એની શ્રદ્ધા. એની શ્રદ્ધામાં કિંમત કેટલી એ શ્રદ્ધાની-સમકિતની! આહાહા...! જેણે આવા આત્માને અંદરમાં સ્વીકાર્યો અને અનુભવમાં (લીધો એની કિંમત કેટલી!). (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)